

İklim Sözlüğü

İklim değişikliği için günlük rehber

“Hava Durumu ve İklim

Hava durumu, sıcaklık, nem, yağış, bulutluluk, rüzgar ve görüş mesafesi dahil olmak üzere belirli bir yerdeki belirli bir zamana dair atmosferik koşulları ifade eder. Hava koşulları tek başına gerçekleşmez ve dalgalanma etkisi vardır. Bir bölgedeki hava durumu eninde sonunda yüzlerce veya binlerce kilometre ötedeki hava durumunu etkiler.

İklim, iklim sisteminin genel durumunu temsil eden, genellikle 30 veya daha fazla yıl gibi uzun bir süre boyunca belirli bir alandaki hava durumu örüntülerinin ortalamasıdır.

Sanayi çağındaki ve özellikle son yüzyıldaki insan faaliyetleri, zararlı sera gazlarının salımı yoluyla gezegenimizin iklimini önemli ölçüde değiştiriyor.

“Sera Gazı Emisyonları

Sera gazları, ısıyı atmosferde hapsederek küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine neden olan gazlardır. İnsan faaliyetleri sonucu salınan başlıca sera gazları karbondioksit, metan ve azot oksit ile soğutma sektöründe kullanılan florlu sera gazlarıdır. İklim değişikliğinin katastrofik etkilerini önlemek için, küresel ölçekte tüm taraflar sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde azaltmak ve küresel ısınmayı tehlikeli eşik olan 1,5°C'nin altında tutmak için birlikte çalışmalıdır.

“Küresel Isınma ve İklim Değişikliği

Küresel ısınma, atmosferdeki sera gazlarının konsantrasyonu arttığında yeryüzünün ortalama yüzey sıcaklığında meydana gelen artışı ifade eder. Bu gazlar daha fazla güneş radyasyonu emer ve daha fazla ısıyı hapsederek gezegenin daha da ısınmasına neden olur. Fosil yakıtların yanması, ormanların tahribatı ve hayvancılık, sera gazlarına sebep olan ve küresel ısınmaya katkıda bulunan bazı insan faaliyetleridir.

İklim değişikliği, atmosferi, okyanusu ve karayı ısıtan Dünya'nın iklimindeki uzun vadeli değişiklikleri ifade eder. İklim değişikliği, yaşamı ve biyolojik çeşitliliği destekleyen ekosistemlerin dengesini ve sağlığını etkiliyor. Ayrıca daha yoğun ve/veya sık kasırgalar, seller, sıcak hava dalgaları ve kuraklıklar gibi daha aşırı hava olaylarına neden oluyor. Okyanusların ısınması, buzulların erimesi ve buz tabakalarının kaybolması ise deniz seviyesinin yükselmesine ve kıyı erozyonuna yol açıyor.

“İklim Krizi

İklim krizi, gezegenin ikliminde meydana gelen değişikliklerin neden olduğu veya neden olabileceği ciddi sorunları ifade eder. 1800'lü yıllardan bu yana Dünya'nın ortalama sıcaklığı 1,1°C artarak dünyanın pek çok yerinde önemli hasarlara yol açtı. Bilim insanları, 1,5°C'nin üzerindeki bir artışın, birçok değişikliği geri döndürülemez hale getirebilecek ve insan uygarlığı için çok ciddi bir tehdit oluşturabilecek bir dizi tehlikeli kritik eşiğin aşılmasına yol açacağını tahmin ediyor.

“Geribildirim Döngüsü

İklim **geribildirim döngüsü**, iklimde bir değişikliğin ilave başka değişiklikleri tetiklemesi ve bunların zaman içinde güçlenen bir zincirleme reaksiyon biçiminde sürüp gitmesidir. Geribildirim döngüleri en sonunda, gezegenimizin iklim sistemlerindeki değişikliklerin çok ağır ve geri döndürülemez hale geldiği kritik eşikleri tetikleyebilir.

Bilim insanları halihazırda küresel ısınmayı artıran birtakım ciddi geribildirim döngüleri hakkında uyarıyor. Örneğin, Kuzey Buz Denizi eridikçe, daha az ışık alan okyanus suları daha fazla ısıyı emerek ısınma sürecini hızlandırıyor, bu da daha fazla buzun erimesine yol açıyor. Benzer şekilde, orman yangınları ormanları tükettikçe sera gazları salıyor ve daha fazla ısınmaya ve daha fazla orman yangınına yol açıyor. Diğer geribildirim döngüleri arasında donmuş toprakların erimesi, ormanlarda ağaç kuruması ve böcek salgınları sayılabilir.

“Kritik Eşik

Kritik eşik, iklim değişikliğinin neden olduğu belirli değişikliklerin geri döndürülemez hale geldiği bir eştir. Bu değişiklikler, gezegenimizin geleceği üzerinde çok ciddi sonuçları olan ani ve tehlikeli etkilere yol açabilir.

Bilim insanları ormanların ve mercanların yok olması, donmuş toprakların ve buzulların erimesi, derin okyanusların ısınması ve asitlenmesi gibi endişe verici sorunları çoktan tespit ettiler, ancak daha fazla araştırmaya ihtiyaç var.

“İklim Hedefi Limit Aşımı

Paris Anlaşması'na göre ülkelerin küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlamak için gerekli önlemleri almaları bekleniyor. Ancak, en iyi senaryolarda dahi artık bu hedeflerin, geçici süre için de olsa aşılma olasılığının önemli düzeyde olduğu görülüyor. **Limit aşım** dönemi, ısınmanın 1,5°C'yi aştığı geçici süreyi kastediyor. Bu dönem muhtemelen bu yüzyılın ortalarında yaşanacak.

İklim hedefi limit aşım dönemi ne kadar uzun olursa, tehlikesi de bir o kadar büyük olacak. Küresel sıcaklıkların yüksek seyrettiği uzun bir dönem, özellikle kurak bölgeler, kıyı bölgeleri ve diğer kırılgan bölgelerdeki doğal ekosistemler, biyoçeşitlilik ve insan toplulukları üzerinde yıkıcı ve geri döndürülemez etkiler yaratacak. İçinde yaşadığımız on yılda yapılacak büyük çaplı emisyon azaltımları, iklim hedefi limit aşım döneminin uzunluğunu ve etkilerini sınırlamamız açısından çok büyük önem taşıyor.

“Azaltım

Azaltım, sera gazı emisyonlarını azaltmak veya önlemek için hükümetler, şirketler ve insanlar tarafından alınan her türlü önlemi ifade eder.

Azaltım örnekleri arasında rüzgar ve güneş gibi yenilenebilir enerjilere geçiş, karbonsuz ulaşımaya yatırım, sürdürülebilir tarım ve arazi kullanımının teşvik edilmesi, yutak alanların artırılması için ağaçlandırma faaliyetleri ve tüketim alışkanlıkları ile beslenme davranışlarının değiştirilmesi yer alıyor.

Biliyor muydunuz? Küresel ısınmayı, bilim insanlarının geri döndürülemez iklim etkileri ortaya çıkmadan önceki eşik olarak belirledikleri 1,5°C ile sınırlandırmak için, dünyada sera gazı emisyonlarını 2030'dan önce %45 oranında azaltacak ve yüzyılın ortasına kadar net sıfır CO2 emisyonuna ulaşacak azaltım önlemleri alması gerekiyor.

“Uyum

Uyum, iklim değişikliğinin mevcut veya beklenen etkilerine karşı kırılganlığı azaltmaya yardımcı olan eylemleri ifade eder.

Uyum örnekleri arasında kuraklığa veya değişen koşullara daha dayanıklı ürün çeşitlerinin ekilmesi, orman yangını risklerini azaltmak için arazinin yönetilmesi, daha güçlü sel savunmaları inşa edilmesi, deniz seviyesinin yükselmesinden etkilenen kıyı bölgelerinden alt yapının taşınması ve iklimle ilgili tehditlere özgü sigorta mekanizmalarının geliştirilmesi yer alıyor.

“Dirençlilik

Dirençlilik, bir topluluğun veya çevrenin tehlikeli iklim olaylarını öngörme ve yönetme ve bu olayların ardından gelen şoklardan sonra, toplumsal refaha, ekonomik faaliyete ve çevreye en az zarar verecek bir biçimde, toparlanma ve dönüşüm kapasitesidir.

Bir toplumda dirençliliği artırmanın örnekleri arasında uzun vadeli planlama, erken uyarı sistemleri, yeni beceriler için eğitim, hane halkı gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi, doğa temelli çözümlerin güçlendirilmesi ve etkin toplumsal tepki ve toparlanma kapasitelerinin oluşturulması yer alıyor.

“Karbon Ayak İzi

Karbon ayak izi, belirli bir birey, kurum, ürün veya faaliyet tarafından atmosfere salınan sera gazı emisyonlarının ölçüsünü ifade eder. Daha büyük karbon ayak izi, daha fazla karbondioksit ve metan emisyonu ve bu nedenle iklim krizine daha büyük katkı demektir.

Bir birey veya kurumun karbon ayak izinin ölçülmesi, hem enerji üretimi, ısınma, ve kara ve hava seyahati için fosil yakıtların yakılmasından kaynaklanan doğrudan emisyonlara hem de tükettikleri tüm gıda, mal ve hizmetlerin üretimi ve bertarafından kaynaklanan dolaylı emisyonlara bakmayı içerir.

Karbon ayak izi, güneş ve rüzgar gibi düşük karbonlu enerji kaynaklarına geçiş; enerji verimliliğini artırma; sanayi politikalarını ve düzenlemelerini güçlendirme; satın alma ve seyahat alışkanlıklarını değiştirme; et tüketimi ve gıda atıklarını azaltma yoluyla azaltılabilir.

“İklim Adaleti

İklim adaleti, iklim değişikliğine ilişkin karar ve eylemlerin merkezine hakkaniyet ve insan haklarını koymak demektir.

İklim adaletinin önemli bir yönü, iklim krizi bakımından ülkelerin taşıdığı eşit olmayan tarihsel sorumluluğa ilişkindir. Bu kavrama göre, en çok sera gazı emisyonu salan faaliyetlerden zengin olan ülkeler, sektörler ve şirketlerin, başta en kırılgan durumda olan ve genellikle krize en az katkıda bulunanlar olmak üzere, etkilenen ülke ve toplumlar üzerindeki iklim değişikliği etkilerinin azaltılmasına yardım etme sorumluluğu vardır.

Aynı ülke sınırları içinde dahi ırk, etnik köken, toplumsal cinsiyet ve sosyo-ekonomik statüye dayalı yapısal eşitsizlikler nedeniyle, iklim değişikliğini ele alma sorumluluklarının adil biçimde paylaşılması, krize en çok katkıda bulunanların ve krizden en çok yararlananların en büyük sorumluluğa sahip olması gerekiyor.

İklim adaletinin diğer bir yönü de, nesiller arası adalettir. Bugünün çocukları ve gençleri, iklim krizine önemli bir katkıda bulunmadı, ancak iklim değişikliğinin etkilerinin tüm ağırlığını yaşamlarının ileri aşamalarında hissedecekler. Önceki nesillerin kararları nedeniyle bugünün çocukları ve gençlerinin insan hakları tehlikeye girdiği için, onlar, tüm iklim karar ve eylemlerinde merkezi role sahip olmalı.

“Doğa Temelli Çözümler

Doğa temelli çözümler, ekosistemleri iyileştirmek, biyolojik çeşitliliği korumak ve sürdürülebilir geçim kaynaklarını mümkün kılmak için doğal sistemleri ve süreçleri kullanarak iklim değişikliğine uyumu ve sera gazı emisyonu azaltımını destekler. Bunlar, ekosistemlere ve biyolojik çeşitliliğe öncelik veren ve yerel toplumların tam katılımı ve rızası ile tasarlanan ve uygulanan eylemlerdir.

Örnekler arasında yeşil çatılar, kentsel parklar ve bahçeler, sulak alanların, savanların ve diğer ekosistemlerin iyileştirilmesi, mangrov ormanlarının korunması veya onarıcı tarım uygulamalarına geçiş sayılabilir.

Biliyor muydunuz? Doğa temelli çözümler, insanlar ve doğa için bir kazan-kazan olarak görülmektedir. Gezegeni korurken aynı zamanda istihdam yaratabilir, yeni ve daha dirençli geçim kaynakları sağlayabilir ve geliri artırabilirler.

“Yerli Halkların Bilgi Birikimi

Yerli halkların yaşam biçimleri, doğası itibarıyla düşük karbonludur ve insanlar ile doğa arasındaki dengeyi vurgular. Yerli halkların geleneksel uygulamalarının çevre üzerindeki etkisi azdır, bu uygulamalar çevreye duyarlıdır ve kendi kendini sürdürebilen ekosistemleri destekler.

Yerli halklar, iklim değişikliğini ilk fark eden gruplar arasında ve onların bilgi birikimi ve uygulamaları iklim değişikliği karşısında yolumuzu bulmamıza ve etkilerine uyum sağlamamıza yardımcı oluyor. **Yerli halkların bilgi birikimi** nesilden nesile aktarılır ve toplum temellidir, değişikliğin etkilerini azaltma, uyumu iyileştirme ve dirençliliği artırmaya yönelik anlamlı çözümler için büyük bir kaynak oluşturur. Ayrıca, iklim değişikliği senaryolarını değerlendirmede kritik önem taşıyan belirli havza bilgileri ile bilimsel verileri tamamlayabilir.

Yerli halklar, gezegenimizde kalan biyoçeşitliliğin yaklaşık yüzde 80'ini korumaktadır, ancak iklim değişikliğine ilişkin tüm karar mekanizmalarından neredeyse tamamen dışlanmış durumdadır. Yerli halkların kolektif bilgi birikimi, değerli içgöruları, ata yurtları ve geçim kaynakları üzerindeki hakları tanınmalı ve tüm iklim politika ve eylemlerine dahil edilmelidir.

“Kayıp ve Zarar

Uluslararası iklim müzakerelerinde henüz "**kayıp ve zarar**" kavramı üzerinde uzlaşmış bir tanım yok. Ancak bu terim, azaltım ve uyuma rağmen veya bunların yokluğunda ortaya çıkan, iklim değişikliğinin kaçınılmaz etkilerini ifade edebilir. Daha da önemlisi, bu kavram iklim değişikliğine uyumun başarabileceklerinin sınırları olduğunun altını çizerek; kritik eşik aşıldığında, iklim değişikliğinin etkileri kaçınılmaz hale gelebilir.

Kayıp ve zarar, hem ekonomik hem de ekonomik olmayan kayıpları ifade edebilir. Ekonomik kayıp ve zarar, kasırgalar veya seller nedeniyle defalarca zarar gören altyapının yeniden inşa maliyetlerini veya deniz seviyesinin yükselmesi ve kıyı erozyonu nedeniyle kıyı şeridindeki arazinin (ve evlerin ve işyerlerinin) kaybı gibi konuları içerebilir.

Ekonomik olmayan kayıp ve zararlar, kolayca parasal bir değer biçilemeyen olumsuz etkileri içerir. Bunlar arasında iklimle ilgili bir doğal afetin yarattığı travma, can kaybı, toplulukların yerlerinden edilmesi, tarihi ve kültürel kayıp veya biyolojik çeşitlilik kaybı sayılabilir.

“İklim Güvenliği

İklim değışikliği gıda, su ve geçim kaynakları güvensizliğini daha da artırabilir, kitleler halinde yerinden edilme ve göçü tetikleyebilir, doğal kaynaklar üzerinde rekabeti artırabilir; bunların hepsi bir ülkede veya bölgede gerilim ve istikrarsızlığın artmasına neden olabilir. Dahası, iklim değışikliğinin etkileri halen devam eden silahlı çatışmaları ağırlaştırabilir veya uzatabilir, iklim eylemlerinin uygulanmasını, barışın sağlanmasını ve sürdürülmesini zorlaştırabilir.

İklim güvenliği, iklim krizinin neden olduğu barış ve istikrarla ilgili risklerin değerlendirilmesi, yönetilmesi ve azaltılmasını ifade eder. İklim değışikliği etkilerini azaltma ve değışikliğe uyumun hiç kimseye zarar vermemesini sağlamanın ötesine geçmek, barış ve istikrara olumlu katkıda bulunmak anlamına gelir. Aynı zamanda, çatışma önleme ve barışı sağlama müdahalelerinin de iklim etkilerini dikkate aldığını gösteriyor. İklim eylemi ve uyumuna ilişkin teknik çözümler, özellikle çatışmalar ve kırılganlıklardan etkilenen ülkelerde barışı sağlama ve sosyal dokuyu onarma fırsatları oluşturur.

Biliyor muydunuz? İklim eylemi, çatışma ve kırılganlığın altında yatan faktörlerin azaltılmasına yardım edebilir. Örneğin, yenilenebilir enerjiye erişim, temiz su, aydınlatma, ısınma ve geçimin yanı sıra temel ve acil hizmetleri destekleyen cansuyu olabilir. Aynı zamanda, yerel ekonomik kalkınmayı güçlendirir, ülkeleri toparlanmaya giden sürdürülebilir kalkınma rotasına sokabilir.

“İklim Finansmanı

İklim finansmanı, iklim değışikliğine yönelik eylemleri desteklemek için kullanılan mali kaynaklar ve araçları ifade eder. İklim finansmanı, düşük karbonlu ekonomiye geçiş için gerek duyulan büyük çaplı yatırım ihtiyacı nedeniyle ve toplumların dirençliliğinin ve iklim değışikliğinin etkilerine uyumlarının desteklenmesi için kritik önem taşıyor.

İklim finansmanı, kamu veya özel sektör, ulusal veya uluslararası, iki taraflı veya çok taraflı farklı kaynaklardan gelebilir. Hibe ve bağış, yeşil tahvil, borç takasları, garantiler ve imtiyazlı krediler gibi farklı araçlar kullanılabilir. Azaltım, uyum ve dirençlilik oluşturma dahil farklı faaliyetler için kullanılabilir.

Ülkelerin erişebileceği bazı çok taraflı fonlar arasında Yeşil İklim Fonu (GCF), Küresel Çevre Fonu (GEF) ve Uyum Fonu (AF) bulunuyor. İklim değışikliğinin oluşmasına tarihsel olarak önemli ölçüde katkısı olan yüksek gelirli ülkeler, düşük gelirli ülkelerde iklim eyleminin finanse edilmesi için her yıl 100 milyar ABD Doları toplamayı taahhüt etti. Ancak bu hedefe henüz ulaşamadı ve hem azaltım hem de uyum müdahaleleri için daha fazla finansmana ihtiyaç var.

Biliyor muydunuz? Birçok araştırma ve rapora göre, iklim eylemine yapılan yatırımlar, ilk giderleri kat kat aşan getiriler sağlayabiliyor. Dünya Bankası tarafından yapılan bir çalışmaya göre, 1 ABD Doları tutarında bir yatırım, ortalama olarak 4 ABD Doları düzeyinde fayda sağlıyor.

“Net Sıfır

Net sıfıra ulaşmak, insan faaliyetlerinden kaynaklanan karbondioksit emisyonlarının, bu emisyonları ortadan kaldırmaya yönelik çabalarla (örneğin, karbon yutakları oluşturarak karbondioksit tutumunu sağlamak) dengelenmesini sağlamamızı ve böylece atmosferdeki sera gazı konsantrasyonunun daha fazla artmasını durdurmamızı gerektirir.

Net sıfıra geçiş, enerji, ulaştırma, üretim ve tüketim sistemlerimizde tam bir dönüşüm gerektiriyor. İklim değişikliğinin en kötü sonuçlarını önlemek için bu şart.

Biliyor muydunuz? Küresel ısınmayı 1,5°C'nin altında tutmak için dünya hükümetlerinin, tüm sera gazı emisyonlarının 2025 yılına kadar zirve yapmasını ve bu yüzyılın ikinci yarısında net sıfıra ulaşmasını sağlamaları gerekiyor. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), CO2 emisyonlarının 2030'dan önce küresel olarak %45 oranında azaltılmasını (2010 seviyelerine kıyasla) ve yüzyılın ortasına kadar net sıfıra ulaşılmasını tavsiye etti.

“Karbonsuzlaştırma

Karbonsuzlaştırma, bir toplumun ürettiği sera gazı miktarını azaltmanın yanı sıra tutulan miktarı da artırmak demektir. Bu amaçla, ekonominin tüm yönlerini olmasa da, enerjinin nasıl üretildiği, mal ve hizmetlerin nasıl üretildiği ve sunulduğu, binaların nasıl inşa edildiği, arazilerin nasıl yönetildiği gibi birçok yönünü değiştirmeyi içerir.

Paris Anlaşması hedeflerine ulaşmak ve 1,5°C hedefini canlı tutabilmek için, hükümetler ve şirketler 2030 yılına kadar hızlı bir karbonsuzlaştırmayı hedeflemeli. Karbonsuzlaştırmanın anlamlı olması için, düşük karbonlu altyapı ve ulaşım, yenilenebilir enerji kaynakları, döngüsel ekonomi, kaynak verimliliği, ve arazi ve toprakların eski haline getirilmesi için büyük çaplı yatırımlar gerekiyor. Ayrıca, ne pahasına olursa olsun büyümeye odaklanan halihazırdaki ekonomik modellerin yeni baştan düşünülmesi gerekli.

“Yenilenebilir Enerji

Yenilenebilir enerji, rüzgar, güneş ışığı, hareket eden suyun akışı ve jeotermal ısı gibi sürekli yenilenen doğal kaynaklardan elde edilen enerjidir. İklim değişikliğine neden olan zararlı sera gazlarının yüzde 75’ini teşkil eden kömür, petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıtlardan elde edilen enerjinin aksine, yenilenebilir kaynaklardan elde edilen enerji ucuz, temiz ve sürdürülebilir olmakla birlikte daha fazla istihdam yaratır.

İklim krizini ele almanın en temel yolu enerji, ısıtma ve soğutma, ulaştırma, sanayi gibi tüm sektörlerde fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçişi sağlamaktır. Küresel ısınmayı 1,5°C’nin altında tutmak için, tüm dünyanın fosil yakıt kullanımını kademeli olarak terk etmesi, hızlı elektrifikasyon ve yenilenebilir kaynaklardan enerji üretme yoluyla enerji sisteminde baştan sona dönüşüm geçirmesi gerekiyor.

Biliyor muydunuz? 2022 yılında küresel elektriğin yüzde 29’u yenilenebilir kaynaklardan sağlandı. Doğru yatırımlar ile, yenilenebilir kaynaklardan elde edilen ucuz elektrik, 2030 yılına kadar dünya toplam elektrik arzının yüzde 65’ini karşılayabilir.

“Karbon Yutağı

Karbon yutağı, atmosfere saldığı karbondan daha fazlasını absorbe edebilen her şeydir. Ormanlar, sulak alanlar, okyanuslar ve toprak dünyanın en büyük karbon yutaklarıdır.

Günümüzde fosil yakıtların yakılması ve ormansızlaşma gibi insan faaliyetleri, Dünya’nın doğal karbon yutaklarının absorbe edebileceğinden daha fazla karbonun atmosfere salımına neden olarak küresel ısınma ve iklim değişikliğine yol açıyor. Bu nedenle, karbon yutaklarının korunması ve genişletilmesi, iklim değişikliğiyle mücadele ve iklimin istikrara kavuşturulması için kilit bir stratejidir.

“Karbon Uzaklaştırma ve Karbon Yakalama

Karbon uzaklaştırma, ağaç dikme veya biyoyakıt ve biyoenerji tesislerinden karbonu yakalama ve tutma gibi eylemler yoluyla sera gazı emisyonlarının atmosferden uzaklaştırılması sürecidir. Karbon uzaklaştırma, iklim değişikliğini yavaşlatabilir, sınırlayabilir ve hatta tersine çevirebilir - ancak sera gazı emisyonlarını azaltmanın yerini tutmaz.

Karbon yakalama ve depolama, elektrik üretimi ya da endüstriyel faaliyetler sonucu ortaya çıkan emisyonları alıp yeraltının derinliklerinde depolama işlemidir.

Kısacası karbon uzaklaştırma, karbon emisyonlarının atmosferimize girdikten sonra ortadan kaldırılmasıdır. Karbon yakalama ve depolama ise karbon emisyonlarının salımından hemen sonra, ancak atmosferimize girmeden önce hapsedilmesidir. Bu süreçlerin ne kadar etkili olduğu henüz tam olarak test edilmemiştir.

“**Karbon Piyasaları**”

Karbon piyasaları, karbonun alınıp satılabilen bir "karbon kredisi" olarak ölçüldüğü ticaret sistemleridir. Şirketler veya bireyler, sera gazı emisyonlarını ortadan kaldıran veya azaltan kuruluşlardan karbon kredileri satın alarak sera gazı emisyonlarını denkleştirmek için karbon piyasalarını kullanabilirler.

Ticareti yapılabilen bir karbon kredisi, bir ton karbondioksite veya; azaltılan, tutulan veya önlenen farklı bir sera gazının eşdeğer miktarına eşittir. Bir kredi emisyonları azaltmak, tutmak veya önlemek için kullanıldığında, bir dengeleyici unsur haline gelir ve tekrar ticareti yapılamaz.

“**Onarıcı Tarım**”

Onarıcı tarım, toprak sağlığını besleyen ve eski haline getiren tarım biçimidir; bu nedenle su kullanımını azaltır, arazi bozulmasını önler, biyoçeşitliliği destekler. Arazinin sürülmesini en aza indirmek, mahsul nöbeti uygulamak, ve hayvani gübre ve kompost kullanmak suretiyle onarıcı tarım toprağın daha çok karbon depolamasını, daha fazla nem muhafaza etmesini, ve serpilen mantar toplulukları sayesinde daha sağlıklı olmasını sağlar.

İntansif tarım, küresel sera gazı salımlarının üçte birinden sorumlu, tükettiğimiz tatlı suyun yüzde 70'ini kullanıyor ve ağır makine, kimyasal gübre ve pestisit kullanımı nedeniyle toprak bozulmasına yol açıyor. Ayrıca, biyoçeşitlilik kaybına yol açan en büyük faktör. Bunun aksine, onarıcı tarım ise sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yardım eder, suyu muhafaza eder ve arazileri eski haline getirir. Dahası, sağlıklı toprak daha çok gıda ve daha iyi besin üretir, ekosistemler ve biyoçeşitlilik üzerinde başka olumlu etkileri de bulunur.

“**Yeniden Ağaçlandırma ve Ormanlaştırma**”

Karbondioksiti ve kirleticileri atmosferden gideren, toprak erozyonunu önleyen, suyu süzen, dünyadaki karasal canlı türleri, bitkiler ve böceklerin yarısını barındıran ormanlar, çok büyük yararlar sağlar. Yeniden ağaçlandırma ve ormanlaştırma, iklim değişikliği ile mücadele ve etkilerini sınırlamada en etkili doğa temelli çözümlerden ikisidir.

Yeniden ağaçlandırma, daha önce ağaçlı olan ancak orman yangını, kuraklık, hastalık veya tarım için yer açma gibi insan faaliyetleri nedeniyle ormanın kaybedildiği alanlara yeniden ağaç dikme işidir.

Ormanlaştırma ise, yakın tarihte ormanlık olmayan alanlara ağaç dikme işidir. Ormanlaştırma, terk edilmiş ve bozulmuş tarım arazilerinin eski haline getirilmesi, çölleşmenin önlenmesi, karbon yutaklarının oluşturulması, ve yerel topluluklar için yeni ekonomik fırsatların yaratılmasına yardım eder.

“Yeniden Yabanlaştırma

Yeniden yabanlaştırma, insan faaliyetleri nedeniyle hasar gören ekosistemlerin kitlesel olarak eski haline getirilmesidir. Korumadan daha öte bir kavram olan ve özel insan müdahaleleri yoluyla belirli türlerin kurtarılmasına odaklanan yeniden yabanlaştırma, büyük alanların kendi koşullarıyla yeniden oluşması için doğal yaşama tahsis edilmesi demektir. Bu çaba bazen belirli bir bölgede soyu tükenmiş olan örneğin kunduz, kurt veya büyük etoburlar gibi tüm ekosistemin biçimlenmesine yardım eden kilit türlerin yeniden bölgeye getirilmesini gerektirir.

Yeniden yabanlaştırma, doğal ağaçlık oluşturma gibi sağlıklı doğal süreçler yoluyla atmosferden daha fazla karbondioksit uzaklaştırarak iklim değişikliğiyle mücadeleye yardımcı olabilir. Ayrıca, yaban hayatının iklim değişikliğine uyum sağlamasına ve ısınma yoğunlaştıkça kuzeye doğru hareket etmesine olanak tanıyan, doğa açısından zengin habitatlar yaratarak türlerin yok olmasını önlemeye yardımcı olur.

“Döngüsel Ekonomi

Şu anda, mevcut insan tüketim seviyelerini sürdürmek için yeryüzünün doğal kaynaklarının mevcut miktarından daha fazlasını kullanıyoruz. Tahminler, şimdiki gibi devam edersek, neredeyse üç gezegene eşdeğer doğal kaynağa ihtiyaç duyacağımızı gösteriyor.

Döngüsel bir ekonomiye sahip olmak, ekonomik sistemlerin, malzemelerin veya ürünlerin yeniden kullanımına ve yenilenmesine dayanması, ve üretim ve tüketimin atıkları azaltan ve yeniden kullanan sürdürülebilir veya çevre dostu bir şekilde yapılmasını sağlamak anlamına gelir.

Döngüsel ekonomi yaklaşımları, ülkelerin daha dirençli ve daha düşük karbonlu ekonomilere geçişlerini hızlandırmalarına yardımcı olabilir ve yeni yeşil istihdam alanları yaratabilir.

“Mavi Ekonomi

Dünyanın okyanusları, sıcaklıkları, kimyaları, akıntıları ve barındırdığı yaşamlar ile yeryüzünü insanlık için yaşanabilir kılan küresel sistemleri yönlendiriyor. Yağmur suyumuz, içme suyumuz, hava durumumuz, iklimimiz, kıyı şeritlerimiz, yiyeceklerimizin çoğu, ilaçlarımız ve hatta soluduğumuz havadaki oksijen bile denizler tarafından sağlanıyor ve düzenleniyor. Ancak iklim değişikliği nedeniyle okyanuslarımızın sağlığı artık ciddi bir risk altında.

"**Mavi ekonomi**" kavramı, ekonomik kalkınmayı, sosyal kapsayıcılığı ve geçim kaynaklarının korunması ve iyileştirilmesini teşvik ederken aynı zamanda okyanusların ve kıyı alanlarının çevresel sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlıyor.

Mavi ekonomi, balıkçılık, turizm ve deniz taşımacılığı gibi geleneksel okyanus endüstrilerinin yanı sıra açık deniz yenilenebilir enerji üretimi, su ürünleri yetiştiriciliği, deniz yatağı çıkarma faaliyetleri ve deniz biyoteknolojisi gibi yeni ve gelişmekte olan faaliyetleri de içeren çeşitli bileşenlere sahiptir.

“Yeşil İşler

Yeşil işler, çevrenin korunması ve eski haline getirilmesi, ve iklim değişikliğinin ele alınmasına katkıda bulunan insana yakışır işlerdir. Yeşil işler, hem yenilenebilir enerji gibi yeşil ürünler ve hizmetlerin üretilmesinde hem de geri dönüştürme gibi çevre dostu süreçlerde yer alabilir. Yeşil işler, enerji ve hammadde verimliliğinin artırılması, sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması, atık ve kirlenmenin en aza indirgenmesi, ve ekosistemlerin korunması ve iyileştirilmesine katkıda bulunur ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamayı destekler.

Yeşil işler piyasası büyüdükçe, ülkeler, işgücünün yeşil işleri başarıyla yürütmek için gereken özel eğitim ve becerilerle donanmasını sağlamalıdır. Bunu başarmak için gençleri geleceğin yeşil işleri için eğitmeye ve karbon-yoğun sektörlerde işlerini kaybeden işçileri yeniden eğitmeye yatırım yapılabilir. Özellikle ikincisi, ülkelerin kimseyi geride bırakmadan adil dönüşümü gerçekleştirmesi hedefine ulaşmada kilit rol oynar.

“Yeşil Aklama

İklim krizinin ele alınması için halkın baskısı artarken, özel sektör şirketleri, düşük karbonlu küresel ekonomiye geçişe katılıyor. Ancak onların çabaları bazen hakiki ve anlamlı eylem olmaktan çok pazarlama faaliyetine dönüşebiliyor.

Yeşil aklama, bir şirketin iklim değişikliği eylemine katıldığı konusunda müşterilerini ikna etmek için, kendi ürün ve hizmetlerinin olumlu çevresel etkisi veya sürdürülebilirliği hakkında yanıltıcı beyanlarda bulunmasıdır. Bazı durumlarda yeşil aklama, çevre konularında bilgisizlik nedeniyle kasıtsız yapılıyor olabilir. Ancak, çevre politikalarına ilişkin halk desteğini kâr amacıyla sömürmek üzere, pazarlama ve halka ilişkiler uygulaması olarak kasıtlı biçimde de yapılıyor olabilir.

Yeşil aklama, sürdürülebilirlik hakkında halkın güvenini aşındırabilir ve olumsuz çevresel etkilerin hiç azalmadan devam etmesine neden olabilir.

“Adil Dönüşüm

İklim değişikliği bağlamında, düşük karbonlu veya net sıfır ekonomiye geçiş, ekonomik sistemlerimizde büyük bir dönüşüm gerektiriyor. Bu tür bir dönüşüm, sosyal eşitsizliği, dışlanmayı, itaatsizliği ve daha az rekabetçi şirketler, sektörler ve piyasaları daha da artırma riski taşıyor.

Ülkelerin, iklim hedeflerine ulaşmak için çalışırken, toplumun tamamının - toplulukların, çalışanların, sosyal grupların - bu yapısal değişimin bir parçası olmasını sağlamaları hayati önem taşıyor.

Adil bir dönüşümün sağlanması, ülkelerin, eşitliği ve kapsayıcılığı güçlendiren geçiş yolları ve yaklaşımlar aracılığıyla ekonomilerini yeşillendirmeyi seçmeleri anlamına geliyor. Bu da, dönüşüm sürecinin ekonomi genelindeki farklı çalışan grupları üzerindeki etkilerine bakmak ve insana yakışır işleri destekleyen ve kimseyi geride bırakmamayı amaçlayan eğitim ve yeniden beceri kazandırma fırsatları sunmak anlamına geliyor.

“BMİDÇS

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), iklim sistemine insanların tehlikeli müdahaleleriyle mücadele amacıyla 1992 yılında kabul edilen uluslararası çevre anlaşmasıdır. 1994 yılında yürürlüğe girmiştir ve 199 tarafından imzasıyla hemen hemen evrensel üyelik düzeyine ulaşmıştır. Hem Paris Anlaşması hem de Kyoto Protokolü'nün çerçeve sözleşmesi niteliğindedir.

BMİDÇS Sekreteryası, iklim değişikliği tehlikesine küresel yanıtı desteklemekle görevli Birleşmiş Milletler birimidir. Sekreteryaya, en büyüğü ve en önemlisi Taraflar Konferansı (COP) olmak üzere her yıl iki ila dört müzakere oturumu düzenleyerek hükümetlerarası iklim değişikliği müzakerelerini kolaylaştırıyor. Aynı zamanda, iklim değişikliği bilgilerinin analiz edilmesi ve gözden geçirilmesine teknik uzmanlık ve destek sağlıyor, ve Ulusal Katkı Beyanı (UKB) kaydını tutuyor.

“COP

"**Taraflar Konferansı**" veya "**COP**" olarak adlandırılan iklim değişikliğine adanmış yıllık Birleşmiş Milletler konferansı, 1995 yılından bu yana BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamında düzenleniyor. 2015 yılında gerçekleşen 21. COP, diğer adıyla COP21'de Paris Anlaşması imzalandı.

Konferans, Paris Anlaşması'na taraf olan tüm ülkeleri iklim değişikliğiyle mücadelede atacakları sonraki adımları görüşmek ve iklim eylemini destekleyecek yasal bağlayıcılığı olan anlaşmalar oluşturmak üzere bir araya getiriyor. Bir sonraki konferans olan COP28, Aralık 2023'te Birleşik Arap Emirlikleri'nde düzenlenecek.

“Paris Anlaşması

Paris Anlaşması, küresel ısınmayı sanayi öncesi seviyelere kıyasla 2°C'nin çok altında tutmayı, tercihen 1,5°C ile sınırlamayı amaçlayan, yasal olarak bağlayıcı bir uluslararası anlaşmadır. Anlaşma, 2015 yılında Paris'te düzenlenen COP21'de 196 Taraf tarafından kabul edildi ve 2016 yılında yürürlüğe girdi.

Paris Anlaşması, iklim değişikliği konusunda uluslararası iş birliğinde dönüm noktası niteliğinde bir başarı çünkü tüm taraflar için iklim değişikliğiyle mücadele ve etkilerine uyum sağlama çabalarını artırmaya yönelik bağlayıcı bir anlaşma. Anlaşma aynı zamanda gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere azaltım ve uyum çabalarında yardımcı olmalarını sağlayacak araçları sunarken, sonuçların şeffaf bir şekilde izlenmesi ve raporlanması için de bir çerçeve oluşturuyor.

“Ulusal Katkı Beyanları (UKB’ler)

Ulusal Katkı Beyanları (UKB’ler), Paris Anlaşması'nın küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlama hedefi doğrultusunda her ülkenin geliştirmesi gereken iklim taahhütleri ve eylem planlarıdır. UKB’ler iklim konusunda her beş yılda bir, öncekinden daha yüksek beklentilerle güncellenen kısa ve orta vadeli planları temsil eder.

Ulusal katkı beyanları, bir ülkenin sera gazı emisyonlarını azaltmak, dirençliliği geliştirmek ve iklim değişikliğine uyum sağlamak için izleyeceği azaltım ve uyum önceliklerinin yanı sıra finansman stratejileri ile izleme ve doğrulama yaklaşımlarını ana hatlarıyla belirtiyor. 2023 yılında, bir dizi küresel durum değerlendirme çalışmasının ilki ile, ulusal katkı beyanlarının ve Paris Anlaşması hedeflerinin uygulanmasındaki ilerleme değerlendirilecek.

“Şeffaflık

Paris Anlaşması'na göre ülkeler kendi Ulusal Katkı Beyanlarının uygulanması hakkında düzenli olarak rapor vermeli. Bu raporlamanın, küresel toplumun ilerlemeyi doğru biçimde değerlendirmesi ve herkesin üzerine düşeni yaptığına dair güven duymasını sağlamak için şeffaf biçimde yapılması kritik önem taşıyor.

Şeffaf raporlama, hükümetler ve uluslararası organların güvenilir verilere erişmesini ve kanıt temelli kararlar verebilmesini sağlar. İklim değişikliğine, azaltım ve uyuma yönelik eylem ve politikalara ilişkin bilimsel kavrayışımızı genişletir. Sonuç olarak şeffaflık, güven, işbirliği, ve bilgi transferini artırmak, ve iklim hedeflerine ilişkin daha ileri hedefleri teşvik etmek yoluyla, Paris Anlaşması'nın potansiyelinden tam olarak yararlanabilmenin anahtarıdır.

“Ulusal Uyum Planları (UUP’ler)

Ulusal Uyum Planları (UUP’ler) iklim değişikliğinin etkilerine karşı ülkelerin kırılganlığını azaltmak ve uyum kapasitesi ve dirençliliğini güçlendirmek için eylemlerin planlanması ve uygulanmasına yardımcı olur. UUP’ler, Ulusal Katkı Beyanları (UKB’ler) ve diğer ulusal ve sektörel politika ve programlarla bağlantılıdır.

UUP’lerin başarılı olabilmesi için katılımcı, kapsayıcı, toplumsal cinsiyete duyarlı ve şeffaf olmaları gerekir. Bu da, UUP’lerin tasarımı aşamasında ülkedeki farklı grupların özel ihtiyaçları ve kırılganlıklarının değerlendirilmesi, iklim değişikliğinin etkilerine karşı en savunmasız olanlara özellikle dikkat edilmesi ve onların strateji ve programların geliştirilmesi ve uygulanmasına dahil edilmeleri gerektiği anlamına gelir.

“Uzun Dönemli Stratejiler

Paris Anlaşması kapsamında ülkeler, birkaç on yıl boyunca, genellikle 2050'ye kadar, tüm toplumu kapsayan bir dönüşümü öngören emisyon azaltımlarına yönelik uzun vadeli stratejileri bildirmeye davet ediliyor. Uzun dönemli strateji belgeleri, küresel ısınmanın sınırlandırılması ve 2050 yılına kadar net sifıra ulaşılması yönündeki uzun vadeli hedeflerle uyumlu.

Uzun vadeli stratejiler, daha kısa vadeli ulusal katkı beyanlarının ötesinde ülkelerin düşük karbonlu kalkınmayı sürdürmeleri, inovasyonu artırmaları, sürdürülebilir altyapılar planlamaları, ve işgüçleri için adil ve eşitlikçi dönüşümleri teşvik etmeleri için bir rehber.

Ülkeler uzun dönem stratejilerini UNFCCC'ye resmi olarak ilettiklerinde bu stratejilere, Uzun Vadeli Düşük Emisyonlu Kalkınma Stratejisi (LT-LEDS) denir.

“REDD+

Ormanların korunması ve eski haline getirilmesi, iklim değişikliğinin en ağır etkilerinden kaçınmak için gerekli olan sera gazı emisyon azaltımının dörtte birden fazlasını sağlayabilir. **REDD+** ülkelerin uluslararası iklim müzakerelerinde mutabık oldukları, gelişmekte olan ülkelerde ormansızlaşmayı ve ormanların bozulmasını azaltarak, ve ormanları sürdürülebilir biçimde yöneterek ve koruyarak iklim değişikliğinin sınırlandırılmasını hedefleyen çerçevedir.

REDD kısaltması “Ormansızlaşma ve Ormanların Bozulmasından Kaynaklanan Emisyonların Azaltımı” demektir. “+” işareti ise, ormanların korunması, sürdürülebilir yönetimi ve orman karbon stoklarının iyileştirilmesini vurguluyor.

“Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) himayesinde kurulmuş bağımsız bir organdır.

IPCC'nin temel görevi, iklim değişikliğine ilişkin bilimsel literatür ve bulguları değerlendirmek ve politika yapıcılar ve kamuoyuna önemli bilimsel bilgiler ve kanıta dayalı tavsiyeler sunmaktır. IPCC, iklim değişikliği bilimi, ve etkiler, riskler ve uyum ve azaltım seçeneklerinin karmaşık analizi ile ilgili en güvenilir bilgi kaynağı olarak kabul ediliyor.